

adathalmazt jelentő névsor iskolai emlékeket, rendkívüli tanáregyéniségeket idéz. A tisztelgő megemlékezés így nem elsősorban a közismert nagy neveknek, például Dugonics Andrásnak, Sík Sándornak, Schütz Antalnak vagy Öveges Józsefnek, hanem — mint ahogy XII. Piusz pápa a piaristákat méltatta — a rend minden egyes, akár „ismeretlen” tagjának, „aki hétköznapi munkájával, amelyet többnyire nem becsül meg érdeme szerint a világ, ezer és ezer gyermeket vezetett el a tudásra és mindenféle vallási meg polgári erényre.”

A névtár a rendi levéltárban őrzött életrajzi és bibliográfiai adatok (famíliák, kötet-katalógusok és rullák, de főképp a Léh István által Catalogus provincialisnak nevezett cédulakatalógus) kiegészítésének és számítógépes rendszerezésének az eredménye, mely végső soron Kotlai András rendi levéltáros munkáját dicséri. (*Magyar Piarista Tartományfőnökség, Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, 1998.*)

SZENDE ÁKOS

„ÁRKÁDIÁBAN ÉLÜNK MI IS?”

Tom Stoppard: Árkádia (a Katona József Színházban)

Tom Stoppardra az intellektuális drámaíró címkéjét szokták ragasztani, mert komoly szellemi munka kibogarászni azt a keszkesza irodalmi, filozófiai, szellemtörténeti utalásrendszert, amelyet a kortárs angol szerző egy-egy művében elegánsan és rejtve összebogoz Stoppard drámáit — így például az Árkádiát is — több szinten lehet értelmezni. Ugyanis ha valaki háromórás szórakozásra vágyva téved be a színházba, akkor együtt izgulhat a dráma huszadik századi szereplőivel, akik megpróbálják kideríteni, mi is történhetett száz évvel korábban annak az ódon angolszász kastélynak a könyvtárában és parkjában, amelyben most ők élnek modern életüket. A két idősk (19-20. század) Bernard irodalomkritikus és Hannah író nő fantáziálásai által érintkezik egymással, hiszen mi nézők egyszerre láthatjuk a színpadon megelevenedni a 19. századi valóságot, illetve fültnü lehetünk Bernard és Hannah Byron és koráról alkotott téves, heroizáló képzeteinek, amely tulajdonképpen a dráma értelmezésének második szintjét képezi. Az Ascher Tamás által színpadra vitt előadás minden ré-

szecskeje magával ragadó. A rendező valamennyi stoppardi csomót kibogozgatta, és a tőle megszokott rendszerezettséggel, átgondoltsággal vezeti át a nézőt e dráma idő- és viszonyrendszerének útvesztőin. Akárcsak egy angol krimiben, lassan tisztul ki bennünk a kép a történekről, kapcsolatokról, miközben körvonalazódik a két kor tudományos és erkölcsi értékrendje is. Ascher Tamás Holle anyóként szépen lassan havazza tele a néző fejét, gondosan ügyelve, hogy egy szürke folt se maradjon a megértés mezején. Egy harmadik, rendezői időskiből reflektál hópihével, azaz színészeivel, tervezőivel. E rendezői mestermunka Khell Zsolt díszlettervezővel natúr fa színű könyvtárszobát faragtatott, amelynek finoman kidolgozott részletessége gyönyörködteti a nézőt, szinte a (nem feltétlenül angol stílusú) könyvtárszoba polcain porosodó könyveket szívhatjuk magunkba mindkét kor levegőjét. Nem véletlen a natúr fa színezés — mintha egy rekonstruált enteriört látnánk, melyben otthonosan mozognak mind a 19., mind a 20. századi alakok. Khell Zsolt időtlenítő tere ugyanakkor egybeolvasztja a Byron-kutatás kiindulópontjául szolgáló tűzvész előtti és utáni történeti sikot is, nagyszerűen kiegészítve a rendező koncepcióját. Botos Éva, Máté Gábor, Bertalan Ágnes, Bodnár Erika — kivétel nélkül nagyszerűen játsszák a rájuk bízott főszerepeket, és várnak minket is a régóta áhított három órányi Árkádiában.

VARGA JUDIT

HONBORÚ ÉS MÁS SZOMORÚJÁTÉKOK Csiki László: A hely szellemei

Nem könnyű, esti olvasmány a József Attila és Déry Tibor-díjas Csiki László legújabb, sorrendben immár 21. kötete. Aligha alszik el valaki mellette, vagy kakaózik/teázik hideg téli délutánokon, amikor csak szellemi táplálkozásra rendezkedett be a nappalijában. Nehezen megy most nekem a száraz, hideg olvasás, kívülről, hogy ne bosszantsa egy kicsit magát a nyájas olvasó (pillanatnyilag én), ha felfogja az írások jelentését, még talán üzenetét is, esetleg a múltra asszociál, és tovább gondolja a dolgot, belemegy a személyes élményekbe is, de a szerző a higgadt és hideg stílusával képes ügyesen kontrollálni az olvasó indulatait, csillapítani őket. *A hely szellemei*

(a címadó színjáték), *Az erkély*, a *Tizenhárom remény* és a *Máma Klára* semmiképpen sem örömszövegek, nehezen rágom át magam rajtuk, s bevallom, hol cinikus, hol fáradt vagyok. Emlékszem, milyen jót derültem, míg olvastam Spiró György *Honderújít* képernyőről, és milyen lendülettel gördítettem a szövegen. Hát *A hely szellemei* ennek pontosan az ellentéte, a kötet semmiképpen sem vidít fel, nehezen megy az olvasás, a kötelező olvasmányok sebességével haladok.

A kötetben között színjátékok és filmnovellák témái egy picit sem hálásak, és nem kényeztetik el az írókat sem (bár ez halvány vigasz az olvasónak), szabadsága korlátozott, pennája megkötve, gondolkozásmódja rögzítve van, s mindig oda kell figyelnie, hogy elkerülje a déja vu legkisebb látszatát is. Könnyebb lenne Csikinek a jó kis jelenbe helyezni különböző sztorikat, és így kalandozni stílusok, beszédhelyzetek, terek között, mert akkor jó barátunk, a szinte elengedhetetlen humor megtenné a magáét. Könnyebb a múlttól úgy írni, hogy nosztalgiával gondolunk a velünk/szereplőinkkel történt rossz dolgokra, és csak legyintünk, de ez ebben a kötetben nem így van. Az első világháború utáni gyötrődést, szinte nevetséges, elnagyolt helyi konfliktusokat, az 56-os forradalmat, majd a 89-es rendszerváltást venni témául igen merész és nehéz, s aki ezt megteszi, igen soknak szükséges elégtételt szerez, bár úgy érzem, szerencsére mind kevesebb ilyen írásra lesz szükségünk, és ezek kora már lejár. Mindinkább csak dokumentumszerű írásokra, filmekre vár az ilyenfajta emlékezés, emlékeztetés. Az írásokban szereplő konfliktusok valójában kötelező olvasmányok közé sorolhatók, s ez kulturálpolitikai szempontból fontos vállalkozás. Ha csak a könyv külsejéről ítélnék, a vészjósló feketeség, a vörös szín, a szerző gondterhelt arca sokféle asszociációra adna alkalmat.

Mészöly Miklós *Jelentés öt egérről* novelláinak hideg világára hasonlít leginkább ez a négy írás, de néhol Ottlik Géza is eszembe jut. A sikertelen revolúciók és pitiáner rekonstrukciók hosszú sorával foglalkozik/gyötrődik Csiki László családi, kisközösségi drámákon, konfliktusokon keresztül. Stílusa rideg, tárgyilagos, szereplői lelkekben előszeretettel nem vájkál, mintha nem is érdekelné, mi történik ott, csupán megfigyel. Kafkával kezdődő és Hrabalon keresztül a kelet-európai prózát adalékként szinte végig-

kísérő idők és terek turmixa, nem definiáltsága nem hiányzik írásaiból, bár az újdonság átütő konkrét erejével sajnos egyik sem bír. A forradalmak sorra elbuknak, a végük már előre látszik, a helyreállítás pedig nem látványos, hóhérszerű és akasztott beletörődik, és együtt él, vegetál. Csiki László rendkívül jól ábrázolja azt a poshadt és kimerült társadalmat, amit valójában a rendszerváltás sem volt képes kimozdítani tespedtségéből, elmarad a nagy és elégtételt nyújtó visszarendezés. *Kírta aztán a községházánál egy papírlapra, a lécezett falújságra: „A tisztelt falusfeleket szeretettel, becsületükre hivatkozva kérem, szállítsák vissza a kúriába a bútor, felszerelést, egyéb házi és gazdasági holmit, amit onnan évtizedek során megszereztek. Köszönöm, hogy megőrizték számomra. Szapolyai Klára.” (Máma Klára).*

A kötet annyiban különbözik a fent már említett hagyományos kelet-európai abszurd irodalmi hagyománytól, hogy a helyszínek, összefüggések Budapest és Erdély között hihetetlen könnyedséggel ingáznak, s ezáltal misztikus tér keletkezik, ahol sok dolgot nincs szükség részletesen megmagyarázni, és az író minket nem is fáraszt ezzel. Mégis úgy tűnik, ez mégsem egy valódihoz hasonló, megfogható tér, amiben hús-vér forradalmárok, „aradi vértanúk” közlekednek, hanem elképzelt, még csak nem is virtuális, hanem egy kicsit gyengécskén kreált tér, mely hadilábon áll a valósággal. Mintha először meg lett volna a koncepció, közölnivaló, s utána a megfelelő mondatokat kellett csak a szereplők szájába adni és konkrét eseményeket kitalálni, hogy fennálljanak a tételek. Csiki László a kötetben a mondanivalóra koncentrálna, az üzenetet bármilyen módon továbbítani akarja nekünk. Ezért *A hely szellemeinek* bohóca, papja, a verse, halállal is dacoló, megsebesült fiatalok, a bölcs, börtönt már megjárt öregek (link to: Déry Tibor *Szerelem*), a fegyvercsörgetés (már ismerős elemek) nem képes szerves egységbe olvadni a szöveg többi részével, és ez csökkenti a kötet élvezhetőségét.

Csiki László kötetét pihentem vegyük kézbe, tartsunk szünetet a színművek között, hallgassunk áriákat lemezjátszónkon (zeneszerző nevet reklám miatt nem említek), majd miután letettük a kötetet, szellőztessük ki a fejünket. (*Ister Kiadó, 1998.*)

SZÜTS ZOLTÁN